

Handläggarstöd - Animaliska biprodukter 2021

Maj 2021

Om projektet

Trevligt att ni är intresserade av att delta i vårt projekt!

Ett av målen med projektet är att öka antalet utförda ABP-kontroller i Skåne, men också öka kunskapen hos såväl verksamheterna som hos inspektörerna. Vi har därför i projektgruppen tagit fram ett material för kontrollen, som är tänkt att vara lätt för inspektörerna att använda.

Inom projektet har vi tagit fram följande material:

- Handläggarstöd
- Checklista
- Textförslag till inspektionsrapporter med och utan avvikelser
- Informationsblad till verksamheter

Handläggarstödet riktar sig till handläggare på kommunernas miljöförvaltningar och det ska kunna användas som en anvisning vid handläggning och kontroll. Checklistan använder ni vid kontrollerna, och textförslagen kan vara till hjälp när ni gör era inspektionsrapporter.

Materialet har tagits fram av en projektgrupp bestående av livsmedelsinspektörer från Malmö stad, Kristianstad kommun, Osby kommun, Hörby kommun i samarbete med Skånes Kommuner.

Syfte och avgränsningar

Syftet med det framtagna materialet är att skapa gemensamma bedömningsgrunder och samsyn kring vilka krav som går att ställa vid ABP-kontrollerna. Handläggarstödet är baserat på Jordbruksverkets ["Vägledning och samlad information"](#) och ["Vägledning för kommunernas kontroll inom pilotprojekt: Animaliska biprodukter vid livsmedelsanläggningar"](#). Vi har också inspirerats av material framtaget av Miljösamverkan Jönköping och Miljösamverkan Halland. Beträffande vissa av frågorna har vi varit i kontakt direkt med Jordbruksverket och fått hjälp och stöd.

Projektet avgränsas till kontroller i större butiker som är anslutna till någon detaljhandelskedja (som till exempel Coop eller ICA). Kontrollerna ska göras under perioden maj till augusti 2021.

Kontrollens upplägg och period

Kommunerna bestämmer själv hur många kontroller som görs, kontrollerna återrapporteras till projektgruppen. Rapporteringen görs i en digital enkät via en länk som projektgruppen kommer att skicka ut till er som deltar. De frågor som ska återrapporteras presenteras sist i detta handläggarstöd. För att rätt person ska vara på plats i verksamheten rekommenderas bokade inspektioner. Skicka ut informationsbladet i samband med att kontrollen bokas.

MILJÖSAMVERKAN
SKÅNE

Grundförutsättningar och avgift

Grundförutsättning

Den myndighet som har kontrollansvaret över en livsmedelsanläggning måste även kontrollera hur anläggningen hanterar sådant material som till sin helhet består av eller som innehåller animaliska produkter som inte ska lämnas ut som livsmedel. Det kan vara till exempel rester från styckning eller råvaror och produktionsspill inom andra typer av livsmedelshantering. Det kan även vara färdiga livsmedel som av kommersiella skäl inte kommer att gå vidare som livsmedel, samt matavfall. Detta framgår av 12 och 13 §§ förordningen (2006:814) om foder och animaliska biprodukter.

Det är viktigt att det framgår av kommunernas delegationsordning att inspektörerna har rätt delegation enligt lagstiftningen om animaliska biprodukter.

Risikanalyser och avgifter

Jordbruksverket skriver att den som ansvarar för den operativa kontrollen bör se till att riskanalys genomförs. De skriver vidare att en riskanalys skapar förutsättningar för en effektiv operativ kontroll med god kvalitet. Därför bör all operativ kontroll grundas på en dokumenterad och fastställd riskanalys.

Jordbruksverket har tagit fram ett dokument för stöd till utförande av riskanalysen "[Riktlinjer för kommunens riskanalys](#)" men vi anser inte att det är tillräckligt detaljerat för att kommunerna ska kunna göra en enhetlig analys där till exempel frekvens och tidsåtgång för våra objekt framgår.

Kommunerna har rätt att ta ut avgift för kontrollen, och hur kontrollavgiften ska tas ut framgår av § 3 förordning (2006:1165) om avgifter för offentlig kontroll av foder och animaliska biprodukter.

Utan en riskanalys är det dock svårt att beräkna en avgift. Det finns alltså i dagsläget inte någon riktlinje, liknande den som Livsmedelsverket har, för hur avgiften ska beräknas. Det innebär att kommunerna kan hantera frågan om avgifter på olika sätt.

Om ni ska ta ut avgift för kontrollen av ABP är det viktigt att se till så att det finns en fastställd taxa för den här kontrollen.

Definitioner

Nedan presenteras olika definitioner som är bra att känna till för att kunna genomföra kontrollen.

Animaliska biprodukter

Animaliska biprodukter (ABP) är hela kroppar eller delar av kroppar från djur, produkter av animaliskt ursprung och andra produkter som kommer från djur och inte är avsedda som livsmedel. Här ingår även ägg, embryon och sperma.

I definitionen animaliska biprodukter ingår både matavfall och före detta livsmedel. Eftersom dessa begrepp är lätta att blanda ihop följer definitionerna här:

Matavfall (innehållande animaliska beståndsdelar)

Matavfall är alla typer av matavfall, inklusive använd matolja, från restauranger, storkök och andra typer av kök, inbegripet centralkök och hushållskök. Hit räknas till exempel bake-off av bullar och servering för direkt förtäring. Däremot inte färdigförpackade maträtter eller charkprodukter som säljs över disk.

Begreppet före detta livsmedel

Före detta livsmedel är livsmedel som innehåller produkter med animaliskt ursprung och som inte längre är avsedda för användning som livsmedel till exempel livsmedel med trasig förpackning, livsmedel med passerat bäst före datum och/eller sista förbrukningsdag.

Undantag och förenklad ABP-hantering

Det finns vissa produkter som hanteras med lägre krav enligt ABP-lagstiftningen eftersom det bedöms utgöra mindre risk:

- **Mindre än 20 kilo "före detta livsmedel" per vecka** kan skickas till avfallsförbränning ihop med annat avfall, det vill säga enligt miljöbalken. Produkterna får inte riskera att förväxlas med livsmedel men behöver inte uppfylla de krav på märkning och spårbarhet med handelsdokument som annars gäller för ABP.
- **Returmjolk** (mjolk och mjölkprodukter) där förpackningsdefekter eller att det har passerat bäst före datum kan sändas tillbaka till mejeriet utan att de krav på märkning och spårbarhet som annars gäller för ABP måste uppfyllas.
- **Matavfall** som uppstår i personalutrymmen kan hanteras och bortskaffas ihop med annat avfall inom ramen för miljöbalken.

Checklistan

Administrativa uppgifter

Checklistan inleds med en administrativ del, med uppgiftsinhämtning av verksamheten.

Inled kontrollen med att gå igenom informationsbladet och förklara syftet med kontrollen av animaliska biprodukter.

Kategorisering (fråga 1 – 3)

Fråga 1 och 2: På vilket sätt blir livsmedel avfall i er butik och hur kategoriseras det?

Kommentar: Animaliska biprodukter ska delas in i särskilda kategorier med hänsyn till graden av risk för människors och djurs hälsa som de animaliska biprodukterna medför (artikel 7 punkt 1 förordning (EG) 1069/2009). Verksamheten ska skilja de animaliska biprodukterna från livsmedlen och därmed kunna kategorisera i någon av kategorierna 1, 2 eller 3. Det går att blanda kategorier men materialet får då den högsta riskklassen av de inblandade materialen (d.v.s. om kategori 2 och 3 blandas blir det kategori 2). Det är inte stor sannolikhet att kategori 1 finns i butiker.

Tabell- kategorisering:

Kategori	1	2	3
Risk	Hög risk	Mellanrisk	Låg risk
Exempel	<ul style="list-style-type: none">- Material som i de flesta fall ska destrueras t. ex. SRM- Kött som innehåller dioxiner eller andra miljögifter- Matavfall från internationell trafik	<ul style="list-style-type: none">- Animaliska produkter med någon sjukdomsframkallande mikroorganism t. ex. salmonella- Material som får utnyttjas för viss begränsad teknisk användning t. ex. produkter som innehåller rests substanser- Själv döda djur	<ul style="list-style-type: none">- Produkter eller livsmedel av animaliskt ursprung som inte längre är avsedda för användning som livsmedel- Puts från kött- Fiskrens- Före detta livsmedel (bäst-före-datum eller sista förbrukningsdag har passerat, trasiga förpackningar)- Matavfall avsett för rötning eller kompostering- Matavfall som ska bli djurfoder

Fråga 3: Har verksamheten några rutiner för ABP (inklusive återkallelse)?

Kommentar:

Den driftansvariga i verksamheten ska inrätta, tillämpa och upprätthålla egenkontroller för att övervaka efterlevnaden gällande ABP-lagstiftningen. De ska se till att inga animaliska biprodukter eller därav framställda produkter som misstänks eller påvisas inte följa denna förordning avsänds från deras anläggning, om syftet inte är att bortskaffa dem (artikel 28 (EG) i förordning 1069/2009).

Förvaring, separering och märkning (fråga 4 – 5)

Fråga 4: Hur förvaras ABP i er butik?

Fråga 5: Förvaras ABP på ett korrekt sätt:

- Finns det risk för förväxling mellan olika kategorier?
- Är behållarna märkta enligt nedan:
Kategori 3: "Ej avsett att användas som livsmedel"
Kategori 2: "Ej avsett att användas som foder"
Kategori 1: "Endast för bortskaffande".
- Är behållarna läckagefria/täta?
- Om produkter kräver kyl- och frysförvaring, förvaras produkterna korrekt?
- Kan produkterna riskeras att bli livsmedel igen?
- Finns det rutin för rengöring av behållarna och vem ansvarar för rengöringen?

Driftansvariga (den person som har faktisk kontroll över en animalisk biprodukt) måste få information om, eller ta reda på, hur återkallandet ska hanteras. Ska produkten kasseras eller skickas tillbaka? Om de ska skickas tillbaka, ska de klassas som livsmedel eller ABP och i sådana fall av vilken kategori?

För sådant som återkallas och är ABP kategori 1 eller 2 (till exempel salmonellasmittat kött) gäller samma grundregler som för kategori 3 men andra handelsdokumentet och en annan märkning måste användas. En livsmedelsanläggning får ta tillbaka produkter som den levererat även om dessa övergått till att vara ABP. Butiken måste kunna få information från sin leverantör hur eventuella handelsdokumentet ska fyllas i.

Jordbruksverket skriver att de livsmedel som innehåller animaliska beståndsdelar i flera fall kan fortsätta att betraktas som livsmedel fram till anläggningen som tar tillbaka produkten, även efter ett återkallande. Då kan livsmedlen skickas tillbaka till avsändaren utan handelsdokument.

Kommentar:

De animaliska biprodukterna måste förvaras separerat från livsmedel. Det ska ske under sådana villkor att korskontaminering förebyggs och det får inte finnas risk för förväxling mellan olika kategorier av animaliska biprodukter (artikel 26, punkt 1, i förordning (EG) 1069/2009).

I vissa fall finns det anledning att förvara ett material kylt, fryst eller torrt. Det kan gälla till exempel vid senare led, om ABP ska användas som foder. Ansvaret ligger på livsmedelsföretaget som ska vara registrerat som foderföretag och följa lagstiftningen (artikel 26 i förordning (EG) 1069/2009).

Under transport och lagring ska förpackningen, behållaren eller fordonet (beroende på typ av transport) vara märkt (Kapitel 2, punkt 2 bil. VIII i förordning (EU) nr 142/2011):

Kategori 3: "Ej avsett att användas som livsmedel"

Kategori 2: "Ej avsett att användas som foder"

Kategori 1: "Endast för bortskaffande"

Jordbruksverket skriver i sina vägledningar att behållare bör vara märkta enligt ovan även under lagring men säger samtidigt att det viktigaste är att det inte finns risk för förväxling. Det gäller både förväxling med livsmedel men även förväxling mellan kategorier. Det går att blanda kategorier och då räknas allt material som den med högst risk. Under transport ska dock märkningen finnas med. Det är Länsstyrelsens ansvar att kontrollera märkning vid transport.

Animaliska biprodukter ska från utgångspunkten i tillverkningskedjan samlas in och transporteras i förseglade, nya förpackningar eller övertäckta, läckagefria behållare eller fordon (kapitel 3, punkt 4 a, i förordningen (EU) nr 142/2011).

Verksamheten ska ha rutiner för rengöring av behållare för animaliska biprodukter (artikel 25, allmänna hygienkrav, punkt 1-3 i förordning (EG) 1069/2009).

Transport och mottagare (fråga 6 – 8)

Fråga 6: Har butiken ett eget eller ett gemensamt avfallsutrymme?

Kommentar:

På vissa ställen, till exempel shoppingcenter där många olika livsmedelsverksamheter inryms, kan det vara fastighetsägaren som ansvarar för att avfall hämtas. Butikerna har ändå ansvar för avfallet som uppstår i sin verksamhet och ska kunna identifiera och hantera ABP. Detta är nödvändigt vid transport så att ABP inte skickas till fel anläggning eller felaktigt omvandlas till foder. Hur detta ska lösas i praktiken måste avgöras från fall till fall. De bör upprätta rutiner och hantera detta på ett sätt som vi kan vara nöjda och känna oss trygga med.

Till exempel skulle alla enskilda butiker kunna lämna originalet och en kopia av handelsdokumentet vid avfallshanteringen, den andra kopian behåller butiken själv. När avfallet hämtas tar transportören alla handelsdokument, behåller kopiorna själv och lämnar alla originalen till mottagaren. Ett annat exempel skulle kunna vara att alla butiker dagligen dokumenterar mängder och att summan av mängderna sedan vidare dokumenteras i ett gemensamt handelsdokument.

Eventuella avvikelser noteras under aktuell fråga (3, 5, 8 och/eller 9).

Fråga 7: Vilket företag sköter transporten av ABP och vad har transportören för registreringsnummer hos Jordbruksverket?

Vilken är den mottagande anläggningen och vad har anläggningen för godkännandenummer?

Kommentar:

Den som yrkesmässigt transporterar ABP ska vara registrerad hos Jordbruksverket. Transportören är ansvarig för produkten och för att lagstiftningen följs under hela transporten. Exempel på mottagare av ABP från butik är förbränningsanläggning, biogasanläggning, komposteringsanläggning och fodertillverkare.

I det handelsdokument som ska skickas med sändningen av ABP ska transportörens registreringsnummer fyllas i liksom godkännandenummer för mottagande anläggning (kap III, punkt 6f, förordning 142/2011). Information om detta måste butiken ta reda på. Om de frågar transportören om informationen är butiken inte skyldiga att kontrollera om informationen stämmer. Mottagaren har ett ansvar att inte ta emot något denne inte är registrerad/godkänd för. Om butiken är osäker går dock informationen att hitta på Jordbruksverkets hemsida.

Registrerade transportörer samt förbränningsanläggningar finns här: <https://jordbruksverket.se/download/18.7e5a3089174de6ff80ba1242/1611311850403/Sek-XIII-ovriga-registrerade-anlaggningar.pdf>. Övriga godkända mottagare hittas även de på Jordbruksverkets hemsida <https://jordbruksverket.se/djur/foder-och-produkter-fran-djur/listor-over-anlaggningar-for-foder-och-animaliska-biprodukter-och-darav-framstallda-produkter>.

Om verksamheten inte vet vilken transportör de har eller vilken mottagande anläggning är, har de heller inte möjligheten att fylla i ett korrekt handelsdokument. Eventuell avvikelse noteras under fråga 9, handelsdokument.

Det är bra att vi gör en kontroll i efterhand att den transportör/mottagande anläggningen som butiken använder är registrerad/godkänd. Om de inte är det bör informationen lämnas vidare till Länsstyrelsen (transportör) eller Jordbruksverket (mottagande anläggning).

Fråga 8: Lämnas matavfall (här avses endast ett avfall med animalier) ut som djurfoder till privatpersoner eller företag?

Kommentar:

I vissa fall kan ABP användas som foder (artikel 18, förordning 1069/2009). Butiken ska i så fall vara registrerad foderanläggning och det är Jordbruksverket som har kontrollansvaret avseende att anläggningen följer foderlagstiftningen. Däremot har kommunen kontrollansvaret över att verksamheten följer ABP-lagstiftningen även i de delar som rör foder. Foderlagstiftningen ställer stora krav på att fodret ska vara säkert, och den som lämnar ifrån sig ett foder ansvarar för detta. Läs mer på: <https://jordbruksverket.se/mat-och-drycker/hantera-rester-fran-livsmedelsverksamhet#h-Levererafoderfrandinlivsmedelsanlaggning>.

Det finns restriktioner avseende vilka typer av animaliska biprodukter som får användas som foder. Observera att det inte är tillåtet att utfodra andra produktionsdjur än pälsdjur med matavfall eller foderråvara som innehåller eller framställts av matavfall (artikel 11, förordning 1069/2009). Produktionsdjur är enligt förordning (EG) nr 1069/2009 alla djur som hålls, göds eller föds upp av människor och används för framställning av livsmedel, ull, päls, fjädrar, hudar och skinn eller andra produkter som fås från djur eller för annat ändamål inom jordbruket, samt hästdjur.

Det är inte heller tillåtet att utfodra vilt, grisar eller fåglar som är sällskapsdjur, djurparksdjur eller cirkusdjur med matavfall. Observera att detta förbud rör matavfall enligt ABP-lagstiftningen. Det vill säga sådant matavfall och som innehåller animaliska beståndsdelar.

Det är allvarligt om det framkommer att livsmedelsbutiken lämnar ut matavfall för utfodring av produktionsdjur (utom pälsdjur) och detta bör alltid leda till ett förbud mot utlämnande av matavfall. Om ni konstaterar att verksamheten i övrigt levererar ut foder utan att vara registrerad som foderleverantör bör en notering göras och kopia på kontrollrapport skickas till Jordbruksverket.

Handelsdokument/register (fråga 9)

Fråga 9: Skickas handelsdokument med frakten?

Är handelsdokumentet korrekt ifyllt?

Hur länge sparar butiken handelsdokumenten?

Finns det ett register för ABP, där handelsdokument och andra dokument är samlat?

Kommentar: Vid transport av animaliska biprodukter ska butiken (avsändaren) utfärda ett handelsdokument. Originalen och en kopia ges till transportören, som i sin tur ger originalen vidare till mottagaren. En kopia behåller butiken. Det vill säga att handelsdokumentet ska finnas i tre exemplar (artikel 21 punkt 2 EG förordning 1069/2009). Genom detta intygar avsändaren vad sändningen består av och spårbarheten säkras. Handelsdokumenten ska sparas i två år.

Butiken måste också hålla ett register över vad som sänts i väg som ABP (kategori, mängd, datum och mottagare). Detta kan göras till exempel genom att kopior på handelsdokument sparas i god ordning.

[Länk till Jordbruksverkets sida om handelsdokument.](#)

Projektgruppens rekommendation (samsyn) för åtgärder vid avvikelser

Tabellen kan ses som ett förslag på hur avvikelser vid kontrollen kan hanteras. Projektgruppen har utgått från att ABP-kontroll eventuellt inte tidigare är utförd i butiken och försökt väga allvarlighetsgraden i avvikelserna. Hur avvikelserna hanteras måste naturligtvis avgöras från fall till fall och det är alltid förvaltningens egna rutiner som ska följas i första hand.

Frågan	Vid avvikelse rekommenderar projektgruppen nedanstående	Uppföljning
1. På vilket sätt blir livsmedel avfall i er butik?	-	-
2. Vilken slags ABP-kategori har man i verksamheten?	-	-
3. Har verksamheten några rutiner för ABP (inklusive återkallelse)?	Begär redovisning av vidtagna åtgärder och rutiner från verksamhetsutövaren	Följ upp åtgärdsplanen vid nästa planerade kontroll. Om avvikelserna kvarstår; följs avvikelserna upp som extra kontroll.
4. Hur förvaras ABP i er butik?	-	-
5. Förvaras ABP på ett korrekt sätt?	Begär redovisning av vidtagna åtgärder och rutiner från verksamhetsutövaren.	Följ upp åtgärdsplanen vid nästa planerade kontroll. Om avvikelserna kvarstår; följs avvikelserna upp som extra kontroll.
6. Har butiken ett eget eller ett gemensamt avfallsutrymme?	-	-
7. Vilket företag sköter transporten av ABP och vad har transportören för registreringsnummer hos Jordbruksverket? Vilken är den mottagande anläggningen och vad har anläggningen för godkännandenummer?	-	-
8. Lämnas matavfall (här avses endast ett avfall med animalier) ut som djurfoder till privatpersoner eller företag?	Utfärda ett förbud.	Följ upp att förbudet följs.

<p>9. Skickas handelsdokument med frakten? (Mindre än 20kg/vecka f.d. livsmedel= inget handelsdokument krävs).</p> <p>Är handelsdokumentet korrekt ifyllt?</p> <p>Hur länge sparar butiken handelsdokumenten?</p> <p>Finns det ett register för ABP, där handelsdokument och andra dokument är samlat?</p>	<p>Begär redovisning av vidtagna åtgärder och rutiner från verksamhetsutövaren.</p>	<p>Följ upp åtgärdsplanen vid nästa planerade kontroll.</p> <p>Om avvikelserna kvarstår; följs avvikelserna upp som extra kontroll.</p>
--	---	---

Frågor för återrapportering

1. Hur många kontroller har ni gjort sammanlagt inom projektet?
2. Vid hur många kontroller noterades avvikelser?
3. Vilka kategorier av ABP har ni hittat vid kontrollerna?
4. Ange inom vilka områden ni noterat avvikelserna.
5. Inom vilket område bedömer ni det noterats flest avvikelser?
6. Saknar ni något i det framtagna materialet?
7. Kommer ni att fortsätta använda materialet efter projektets slut?

MILJÖSAMVERKAN
SKÅNE

miljosamverkanskane.se